

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI DAXİLİ İŞLƏR NAZİRLİYİ

P O L İ S A K A D E M İ Y A S I

“DAXİLİ İŞLƏR ORQANLARININ ƏMƏLİYYAT-AXTARIŞ FƏALİYYƏTİ”

K A F E D R A S I

«Cinayət-axtarış hüququ» fənnindən

M Ü H A Z İ R Ə

Mövzu № 9

**«Əməliyyat-qeydiyyat işi və əməliyyat-axtarış tədbirlərinin
nəticələrindən istifadə edilməsi»**

vaxt – 4 saat
mühazirə - 2 saat
seminar – 2 saat

Tərtib etdi:

«DİO-nun ƏAF» kafedrasının baş
müəllimi, polis polkovnik-leytenantı

Salmanzadə Nurəddin

Mühazirə “DİO-nun ƏAF” kafedrasının iclasında müzakirə edilib və
bəyənilib. Protokol № _____ “___” _____ 2018-ci il

BAKI – 2018

Mövzu № 9
«Əməliyyat-qeydiyyat işi və əməliyyat-axtarış tədbirlərinin
nəticələrindən istifadə edilməsi»

Mühazirənin planı:

GİRİŞ

1. Əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin informasiya təminatının anlayışı, mahiyyəti və hüquqi əsası.
2. Əməliyyat-qeydiyyat işinin anlayışı, mahiyyəti hüquqi əsası və növləri.
3. Əməliyyat-axtarış tədbirlərinin nəticələrindən istifadə olunması.

NƏTİCƏ

Ədəbiyyat:

1. Azərbaycan Respublikasının «Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında» Qanunu. 28 oktyabr 1999-cu il. mad. 6, 7, 15.
2. E.Mahmudov, Ə.Şəfiyev, M.Məhərrəmov. «Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununa şərhlər». Bakı, 2007. səh. 149-155.
3. Ş.Hüseynov, B.Əliyev, E.İsmayılov. «Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında» Qanun sxemlərdə və əməliyyat-axtarış qanunvericiliyi». Dərs vəsaiti. Bakı, 2008. səh. 60-63.
4. F.Muradov, N.Salmanzadə. «Cinayət-axtarış hüququnun əsasları». Dərs vəsaiti. Bakı, 2018.
5. F.Muradov, N.Salmanzadə. «Cinayət-axtarış hüququnun əsasları. 100 suala 100 cavab». Dərs vəsaiti. Bakı, 2014. səh. 113-121.
6. F.Məmmədov, M.Mustafayev. «Cinayət-axtarış hüququnun əsasları». Dərs vəsaiti. Bakı, 2002. səh. 176-187.
7. F.Muradov, N.Salmanzadə. «Daxili işlər orqanlarının əməliyyat-axtarış fəaliyyəti. 100 suala 100 cavab». Dərs vəsaiti. Bakı, 2014. səh. 103-105, 166-173.
8. А.Ю.Шумилов. «Основы уголовно-розыскного права». Учебное пособие. Москва, 2000. стр. 167-174.
9. К.К.Горяинов, В.С.Овчинский, Г.К.Синилов. «Теория оперативно-розыскной деятельности». Учебник. Москва, 2010. стр. 614-635.

GİRİŞ

Əməliyyat-axtarış fəaliyyətini cinayətlərin qarşısının alınmasına, açılmasına yönələn bir fəaliyyət kimi ifadəli və qısa formada informasiya əldə etmə uğrunda mübarizə də adlandırmaq olar.

Məlum olduğu kimi, cinayət əməllərinin törədilməsinə hazırlıq, onun törədilməsi fasiləsiz olaraq, yenə də ifadəli formada desək, «informasiya istehsalı» ilə müşayət olunur və bu informasiya aşkar və gizli mənbələrdə, informasiya daşıyıcılarında əks olunur. Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti və ayrı-ayrı əməliyyat-axtarış tədbirləri həmin informasiya mənbələrini aşkar etməyə, onlarda əks olunmuş müxtəlif informasiyalardan məhz hazırlanan, törədilən, törədilmiş cinayətlə əlaqəli yaranmış məlumatları müəyyən etməyə və götürməyə yönəlir.

İnsan fəaliyyətinin bütün növləri kimi, kriminal fəaliyyətin də həmişə informasiya istehsalı ilə müşayət olunduğunu bilən cinayətkarlar həmin informasiya istehsalını minimuma endirmək üçün hər cür vasitələrə əl atırlar. Təsadüfi deyildir ki, kriminal fəaliyyətin sonunda onlar bir qayda olaraq yaranmış izlərin informasiya daşıyıcılarının məhv edilməsinə çalışırlar. Lakin, bu təcrübi baxımdan qeyri-mümkün olduğundan, əməliyyat-axtarış orqanları inadla və əzmlə həmin informasiyaları axtarıb tapırlar.

Mövzu üzrə müzakirəyə çıxarılmış əməliyyat-qeydiyyat işinin anlayışı, hüquqi əsasları və növləri əməliyyat-axtarış fəaliyyətində məlumat təminatı və uçotlar barədə sualların araşdırılmasında bunlara ətraflı toxunacağıq.

Sual 1

Əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin informasiya təminatı anlayışı, mahiyyəti və hüquqi əsası.

«Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında» Qanunun 6-cı maddəsində əməliyyat-axtarış fəaliyyəti subyektlərinin vəzifələrində qeyd edilir ki, əməliyyat-axtarış fəaliyyəti subyektlərinin vəzifələrindən biri də, hadisələrin, faktların, əşyaların və digər informasiya mənbələrinin uçotunu aparmaqdır.

Əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin informasiya təminatı hər şeydən əvvəl, toplanan məlumatın sistemləşdirilməsini nəzərdə tutur. Əks halda, quruluşuna görə son dərəcə mürəkkəb olan və bir qayda olaraq, fasiləsiz şəkildə gündəlik xidməti fəaliyyətdə daxil olan informasiya axınında sözün həqiqi mənasında lazımı məlumatların əldə olunması çətin olar. Ona görə də «Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında» Qanunun 7-ci maddəsində əməliyyat-axtarış fəaliyyəti subyektlərinin qeyd olunan hüquqlarından biri də əməliyyat-axtarış fəaliyyətini təmin etmək üçün informasiya sistemi yaratmaq və ondan istifadə etməkdir. Qeyd olunanlardan nəticə çıxararaq əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin informasiya təminatına belə bir anlayış vermək olar: **Əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin informasiya təminatı**-əməliyyat marağı kəsb edən məlumatların toplanılması, sistemləşdirilərək saxlanması və onlardan istifadə edilməsi üzrə fəaliyyətdir. Əməliyyat marağı kəsb edən məlumat dedikdə, əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin məqsədinə nail olunması və vəzifələrinin yerinə yetirilməsi üçün vacib olan, əhəmiyyət kəsb edən informasiyalar başa düşülür.

İnformasiya təminatının əhəmiyyəti aşağıdakılardan ibarətdir:

-hazırlanan və törədilən cinayətlər barədə vaxtında, operativ məlumat əldə etməyə imkan yaradır;

-törədilmiş cinayətlərin açılması və onu törədənlərin müəyyən olunması məqsədilə əməliyyat-axtarış tədbirlərinin həyata keçirilməsini istiqamətləndirir;

-əməliyyat axtarışının və naməlum meyitlərin şəxsiyyətinin müəyyən edilməsini təmin edir;

-əməliyyat-profilaktiki tədbirlərin həyata keçirilməsini asanlaşdırır;

-əməliyyat-axtarış fəaliyyətini həyata keçirən orqanların operativ informasiya ilə təmin olunmasına və bir-biri ilə qarşılıqlı informasiya mübadiləsinə imkan yaradır və s.

Əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin həyata keçirilməsində əsasən iki cür: aşkar və qeyri-aşkar formada informasiyalar əldə olunur.

Aşkar informasiya – əldə olunması, işlənməsi, dövriyyəsi və istifadəsi məhdudlaşdırılmayan informasiyalardır.

Qeyri-aşkar informasiya – əldə olunması, işlənməsi, dövriyyəsi və istifadəsi Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə müvafiq olaraq məhdudlaşdırılmış informasiyadır.

Bundan əlavə əməliyyat marağı kəsb edən informasiyaları lokal və mərkəzləşdirilmiş (universal) növlərə ayırmaq olar.

Lokal informasiya – ərazi (yerli) xarakterli informasiyalardır. Belə informasiyalar ərazi polis orqanlarında sistemləşdirilir, saxlanılır və yerli əhəmiyyət kəsb edir. Məsələn, xidməti ərazidə cinayət törətməyə meylli olan şəxslər barədə olan informasiyalar.

Mərkəzləşdirilmiş (universal) informasiyalar – mərkəzləşdirilmiş qaydada sistemləşdirilən və saxlanılan informasiyalardır. Belə informasiyaların istifadə olunması

ərazi hüduqları ilə məhdudlaşdırılmır. Həmin informasiyalar ümumi cinayətkarlıqla mübarizədə əhəmiyyətli olan informasiyalardır. Məsələn, Azərbaycan Respublikası DİN-in Baş Əməliyyat və Statistik İnformasiya idarəsi tərəfindən aparılan mərkəzləşdirilmiş axtarış uçotlarında olan informasiyalar.

Qeyd etmək lazımdır ki, kriminal xarakterli informasiyalar öz təbiətinə görə də müxtəlif ola bilər. Məsələn, əsas və əlavə (köməkçi) informasiyalar. Birinci qrupa daxil olan **əsas informasiyalar** əməli tövsif edib, cinayət tərkibini müəyyən etməyə kömək edir. Bu informasiyalar hadisə və faktların mövcud olmasını, şəxsin cinayətkar fəaliyyətini əsaslandırır informasiyadır. Məsələn, şəxsin cinayət törətməsinə dair məlumat.

Əlavə informasiyalar isə cinayətin digər hallarını müəyyənləşdirməyə imkan verən informasiyalardır. Belə informasiyalara köməkçi informasiya deyilir. Məsələn, cinayətin törədilməsi yeri, vaxtı, üsulu və s. barədə informasiyalar.

Kriminal xarakterli informasiyanın quruluşunun mürəkkəbləşməsi hər şeydən əvvəl, sosial həyatın özünün mürəkkəbləşməsi ilə bağlıdır. Cinayətkarlığın sərhədlərinin böyüməsi obyektiv olaraq onun axınına qoşulan insanların, obyektlərin, predmetlərin, alət və vasitələrin dairəsini böyüdür ki, bu da istər-istəməz informasiyanın özünün mürəkkəbləşməsinə səbəb olur.

Deməli, informasiyanın həcmnin, quruluşunun dəyişməsi birinci növbədə sosial həyatın formalarının mürəkkəbləşməsi ilə bağlıdır (maddi həyat şəraitinin, sosial qruplar, fərdlər arasında münasibətlərin dəyişməsi, informasiya vasitələrinin arasında münasibətlərin dəyişməsi, informasiya vasitələrinin dinamikliyi və s.).

Təsadüfi deyildir ki, xarici ölkələrin tədqiqatçıları da məsələ ilə bağlı analogi fikirdədirlər. Məsələn, alman tədqiqatçısı M.Şmer yazır: «Cəmiyyət böyük olmadıqda, bir qayda olaraq insanlar bir rayonda yaşayıb, qazandıqları pulu həmin rayonda xərcləyəndə, polis cəmiyyətin müxtəlif hissələri, həmçinin əvvəllər cinayət məsuliyyətinə cəlb olunmuş şəxslər haqqında məlumatlar əldə etmək imkanına malik olur. Müasir dövrdə isə, şəhərlərin sürətlə böyüməsi bunu mümkün edir.

Əməliyyat-axtarış məlumatı təcrübi olaraq cinayətkarlığa qarşı mübarizədə faktlar, hadisələr, məlumatlar kimi mənbələrdə öz əksini tapır. Tədqiqatçıları fikrincə, əməliyyat-axtarış məlumatının öyrənilməsi cinayətkar tərəfindən törədiləcək cinayət əməlinin əvvəlcədən qarşısının alınmasına imkan verir. Eyni zamanda əməliyyat-axtarış məlumatı öz növbəsində, iqtisadi, demografik, məişət və digər şərtləri əhatə etməlidir ki, cinayətkarlığa qarşı mübarizədə bu amillərdən bəhrələnməklə, baş verəcək cinayət əməlini qabaqlamaq mümkün olsun.

Əməliyyat-axtarış məlumatı əldə olunma üsullarına görə digər məlumatların əldə olunmasından tamamilə fərqlənir. XX əsrin 60-cı illərində filosof və kibernetiklərin elmi araşdırmalarının ümumi nəticəsi belə oldu ki, məlumatların düzgün qiymətləndirilməsi üçün onlara yalnız kəmiyyət və statistik deyil, daha dərin, keyfiyyət baxımından onun mahiyyətinin dərk edilərək öyrənilməsi vacibdir. Belə ki, bu məlumatlar nəzəri baxımdan daha böyük əhəmiyyət kəsb edir. Elə buna görə də, törədilmiş cinayət əməlinin istintaqı prosesində ortaya çıxan kriminalistik çətinliklər təhqiqatçı və ya müstəntiqi məcbur edir ki, cinayətlə əlaqəli bütün məlumatlara sübut əhəmiyyətli dəlil kimi yanaşsın, çünki həmin dəlillər cinayətin açılmasında mühüm rol oynaya bilər.

Əməliyyat-axtarış məlumatlarının əldə edilməsində məxfi əməkdaşların əvəzsiz rolu vardır. Lakin qeyd etmək düzgün olardı ki, məlumatı çatdıran hər hansı bir məxfi

Əməkdaş hər bir halda məlumatı tam olduğu kimi deyil, onu öz yanaşma tərzinə uyğun olaraq don geyindirilmiş şəkildə çatdırır ki, bu da öz növbəsində əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin subyektləri tərəfindən məlumatın düzgün analiz edilərək qiymətləndirilməsində müəyyən çətinliklər yaradır. Çoxsaylı məlumatlar axımında mütləq formada hüquqi müstəvidə informasiyanı sistemləşdirmək lazımdır ki, düzgün nəticə çıxardaraq, cinayətkarlığa qarşı mübarizədə bu məlumatlar özünü doğrultmuş olsun.

Əməliyyat-axtarış məlumatları da öz növbəsində əldə olunma mənbəyinə görə aktiv və passiv məlumatlara bölünür. Cinayətkarlığın spesifikasiyasının əsasını törədilmiş əməlin ört-basdır edilməsi təşkil edir. Məlumatı çatdıran şəxsin bu məlumatın ötürülməsində marağı varsa, bu zaman həmin şəxs aktiv məlumatçı hesab olunur. Əksinə, əgər məlumat verən şəxs məlumatın ötürülməsində heç maraq güdmürsə, passiv məlumat verən şəxs hesab olunur. Bundan belə nəticə çıxarmaq olar ki, istənilən bir vətəndaş öz şəxsi istəyinə uyğun məlumat verirsə, aktiv məlumatçılar sırasına daxildir.

Əməliyyat-axtarış məlumatları əldə edilməsi mənbəyinə görə hüdudsuzdur. Əldə edilmiş məlumatlardan düzgün nəticə çıxarmaq üçün onları dəqiqləşdirmək, müqayisə etmək mütləqdir. Bütün bunlarla yanaşı, əldə edilmə mənbəyindən asılı olmayaraq, alınmış hər bir əməliyyat məlumatının nə dərəcədə həqiqətə uyğunluğu əməliyyat müvəkkili tərəfindən yoxlanılmalıdır. Kibernetiklərin fikrincə, məlumatın istehsalı bir neçə məlumatların toplusundan yaranır. Məlumatın yaranma sxemi prinsiplial olaraq çox sadədir, ilkin məlumat və digər məlumatlar toplusunda həqiqət, səhv və yalan analiz edilərək üzə çıxarılır, sonda isə hadisələrin ardıcılığına uyğun olaraq məlumatlar eyni sxem üzrə sistemləşdirilərək yerləşdirilir və sonda mütəxəssis tərəfindən düzgün nəticə çıxarılır.

Əməliyyat-axtarış xarakterli informasiyalar kartotekalar, kolleksiyalar və məlumat bankları vasitəsi ilə əməliyyat uçotlarında sistemləşdirilir və saxlanılır.

Kartotekalarda informasiyalar qanunla müəyyən olunmuş formada, rekvizitlər üzrə (kodlaşdırma, nömrələnmə və s.) tərtib olunmuş kartlar vasitəsilə saxlanılır. Məsələn, mərkəzləşdirilmiş axtarış uçotunun obyektləri (talanmış, itirilmiş və aşkar edilmiş silahlar, döyüş sursatları; axtarışda olan nəqliyyat vasitələri; talanmış və ya müsadirə edilmiş elmi-texniki, ədəbi-bədii və mədəni-tarixi sərvətlər sayılan əşyalar) barədə tərtib edilən məlumat-axtarış kartları (MAK). Bu kartlar barədə geniş məlumat DİO-nun əməliyyat-axtarış fəaliyyəti fənni tədris olunarkən veriləcək.

Kolleksiyalarda olan informasiyalar isə eyniləşdirmənin aparılması üçün sistemləşdirilərək saxlanılır. Məsələn, hadisə yerindən götürülmüş güllə və gilzlərin, aşkar olunaraq cinayətlərdən götürülmüş saxta pulların, sənədlərin kolleksiyası və s.

Bəzi məlumatlar isə **məlumat bankları** vasitəsilə saxlanılır ki, əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin vəzifələrinin yerinə yetirilməsi ilə əlaqədar həmin məlumatlardan istifadə olunmasına zərurət yarana bilər. Məsələn, Azərbaycan Respublikası DİN-in müvafiq əmri ilə yaradılan DNT məlumat bankında saxlanılan informasiyalar. DNT məlumat bankında hadisə yerindən və naməlum meyitlərdən götürülmüş bioloji izlər (qan, tük, dırnaq kəsintisi, bədənin xarici örtüklərinin mikroskopik qazıntısı, tüpürcək, tər və orqanizmin digər ifrazatları) və nümunələr qablaşdırılaraq saxlanılır. Həmin izlərdən və nümunələrdən şübhəli şəxslərdən, xəbərsiz itkin düşənlərin yaxın qohumlarından və digər şəxslərdən götürülmüş bioloji nümunələrin müqayisəli tədqiqatı və başqa genetik

tədqiqatları aparılması üçün istifadə olunur. Aparılan DNT tədqiqatlarının istiqamətləri aşağıdakılardır:

-şəxsiyyətin eyniləşdirilməsi;

-itkin düşənlərin və naməlum meyitlərin şəxsiyyətinin müəyyən edilməsi;

-hadisə yerindən götürülmüş müxtəlif bioloji izlərin(qan, tük,dırnaq kəsintisi, bədənin xarici örtüklərinin mikroskopik qazıntısı, tüpürcək, tər və orqanizmin digər ifrazatları) tədqiqatı;

-ayrı-ayrı bədən hissələrinin mənsubiyyətinin və tanınmaz hala düşən meyitlərin şəxsiyyətinin təyin edilməsi.

Məlumat bankında saxlanılan digər məlumatlara misal olaraq narkotik vasitələrin, psixotrop maddələrin və onların prekursorlarının idxalına, ixracına, tranzit nəql edilməsinə və istehsalına, habelə narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin qanunsuz dövriyyəsində iştirak edən, o cümlədən narkomanlıq xəstəliyinə düşər olan şəxslərə dair məlumatları göstərmək olar.

Əməliyyat-axtarış məlumatları üçün əsas tələblər aşağıdakılardan ibarətdir:

1. Məlumatların səmərəliliyi. Məlumatların səmərəliliyinə ancaq onları sistemləşdirmək yolu ilə nail olmaq olar, yəni məlumatlar tipinə, növünə, əhəmiyyətinə görə qruplaşdırılır.

2. Məlumatın etibarlılığı. Əsas tələb məlumatı çatdıranın nə dərəcədə etibar edilən olması ilə yanaşı, qərar qəbul edəcək şəxsin də səriştəliliyidir. Əldə edilmiş «yeni» məlumatlar və onların mərkəzləşdirilməsi əməliyyat-axtarış məlumatlarından səhsiz həqiqətə uyğun qərar çıxarılmasına imkan verir, bu da eyni zamanda cinayətkarlığa qarşı mübarizənin effektivliyini artırır;

3.Məlumatın tamlığı və dolğunluğu. Məlumat nə qədər dolğun, dəqiq və tamsırsa, bir o qədər də təhlil edilməsinə sərf edilən zaman kəsiyində düzgün qərarın çıxarılmasına imkan verir. Məlumatların ifrat çoxluğu və konkret olmaması səmərəli nəticə verə bilməz. Nəzəriyyədə məlumatın olması məlumatsızlıqdan daha önəmlidir. Dəqiq məlumat onu həqiqətə uyğunlaşdırır və hadisələrin mahiyyətini açmağa köməklik edir. Təcrübə göstərir ki, əksər hallarda məlumatın dəqiqliyini hadisələrə subyektiv münasibətdən irəli gəlir. Sistemsiz məlumat vaxtında düzgün qərarın çıxarılmasına mane olur və bu da öz növbəsində, vaxtın həm itirilməsinə, həm də məlumatın köhnələrək öz əhəmiyyətini itirməsinə gətirib çıxarır. Məlumat nə qədər dolğun, dəqiq və düzgündürsə, bir o qədər də onun təhlil edilməsinə sərf edilən vaxt zamanında düzgün qərarın çıxarılmasına imkan verir.

Qeyd etmək lazımdır ki, həddindən artıq çox məlumatın həm yaxşı, həm də pis cəhətləri vardır, belə ki, həddindən artıq çoxluq məlumatın dolğunluq və düzgünlük səviyyəsini itirir, belə olan halda isə o, lazımsız bir informasiyaya çevrilir. Təcrübə göstərir ki, məlumatın ifrat çoxluğu həmçinin cinayətlərin isti izlərlə tez açılmasına maneçilik törədir. Sistemləşdirilmiş məlumat isə, əksinə xeyir verir. Buna görə də, əməliyyat-axtarış məlumatının əldə edilməsinə təşkil edərək, elə bir sistem yaratmaq lazımdır ki, əldə edilən məlumatların mənbəyini digər mənbələrdən alınmış məlumatlarla yoxlayıb qruplaşdırmaq mümkün olsun. Bir sözlə, əldə ediləcək məlumatların qruplaşdırılmasına nəzarət edə biləcək bir sistem yaradılmalıdır.

4. Məlumatların qısa və yığcam (lakonik) olması. Yığcam məlumatın təhlilinə sərf ediləcək vaxt minimuma enir və məlumatın dolğunluğuna xələl gəlmir. Məlumatın yığcamlığı onun xarakterindən asılıdır.

5. Məlumatın məntiqliyi. Məlumat ardıcıl, inandırıcı məntiqə uyğun, lazımsız fikirlərdən uzaq olan bir informasiya olmalıdır.

6. Məlumatın qiymətliliyi. Məlumat çoxluğu içərisindən qiymətli məlumatların seçilməsi və sistemə daxil edilməsi. Qiymətli məlumatlar qeyri-müəyyənliyə son qoyur və lazımı qərar çıxarmağa imkan verir. Məlumatın əhəmiyyətliliyi onun az və ya çox olmasında deyil, onun düzgün, ardıcıl və dolğunluğudur. Məhz çoxsaylı məlumatlar içərisində qiymətli məlumatı götürüb və həmin məlumatın əsasında cinayətkarlığa qarşı mübarizədə məqsədə çatmaq olar. Qiymətli məlumatlar qeyri-müəyyənliyə son qoyur və lazımı qərarı çıxarmağa imkan verir. Qeyri-müəyyənliyi aradan götürməklə, yalan məlumatların aşkar olunmasına və düzgün qərar çıxarmasına imkan yaradır, məhz verilən məlumatın dəyərliliyi bunda öz əksini tapır. Məlumatın əhəmiyyətliliyi onun az və ya çox olmasında deyil, onun düzgün, ardıcıl və dolğunluğundadır.

Əməliyyat təyinatlı məlumatlar aşağıdakı əməliyyat uçotlarında saxlanılır:

-əməliyyat məlumat xarakterli uçotlar (Bu uçotlarda istiqamətverici və anket məlumatlar sistemləşdirilir. Məsələn, şəxsin məhkumluluğu barədə olan məlumat.);

-əməliyyat-profilaktiki uçotlar (Bu uçotlar əməliyyat-profilaktiki işə nəzarət edilməsi məqsədilə aparılır. Məsələn, əməliyyat marağı kəsb edən şəxslərin uçotu);

-əməliyyat-axtarış uçotları (Bu uçotdakı məlumatlara misal olaraq mərkəzləşdirilmiş axtarış uçotunun obyektləri (oğurlanmış avtomobil, silah və s.) barədə olan məlumatları göstərmək olar.).

Əməliyyat uçotları aşağıdakı tələblərə cavab verməlidir:

1. mərkəzləşdirmə;
2. tam həcmdə aparılma;
3. məqsədyönlülük;
4. qanunauyğunluq;
5. məxfilik və konspirasiya qaydalarına riayət olunma.

Əməliyyat uçotlarının aparılmasının təşkilini DİN-in Baş Əməliyyat və Statistik İnformasiya İdarəsi həyata keçirir. Baş İdarə respublika üzrə cinayətlərin vahid statistikasının və nazirlik sistemində statistikanın, daktiloskopik qeydiyyatın aparılmasını, əməliyyat-məlumat, əməliyyat-sorğu, axtarış, statistik və digər məlumatların, hesabatların, məlumat banklarının üzərində iş aparılmasını və onlardan istifadəni, sənədlərin arxivdə saxlanılmasını təşkil edir.

Baş İdarənin strukturuna daxildir: əməliyyat-sorğu və kriminal məlumatlar mərkəzi (idarə səlahiyyətli), onun tərkibində olan əməliyyat-sorğu və kriminal məlumatlar şöbələri, informasiya texnologiyaları və sistemləri üzrə mərkəz, həmçinin statistika, arxiv-uçot, proqramlaşdırma, məlumatların işlənilib hazırlanması, milli avtomatlaşdırılmış pasport sisteminin (MAPS) fəaliyyətinin təmini, texniki xidmət şöbələri, uçot-qeydiyyat intizamına nəzarət bölməsi, təşkilati-analitik qrup və katiblik.

İdarənin əsas vəzifələri uçot sənədlərinə əsasən cinayətkarlığın vəziyyəti, həmçinin axtarışda olan təqsirləndirilən və itkin düşmüş şəxslər, mülki işlər üzrə axtarışda verilən şəxslər, naməlum meyitlər, əl-barmaq izləri, həbs edilmiş və məhkum olunmuş şəxslər, onların həbsdə saxlanılma və cəzaçəkmə yerləri, oğurlanmış və ya qaçırılmış avtonəqliyyat vasitələri, oğurlanmış və ya itirilmiş odlu silah, nömrələri olan sənəd-əşyalar, xüsusi dəyərli və ya əntiq əşyalar barədə məlumatların toplanması, cəmləşdirilməsi, sistemləşdirilməsi, kompüterləşdirilməsi və mərkəzləşdirilmiş uçotunun aparılması, nazirliyin rəhbərliyinin, xidmət sahələrinin, ərazi orqanlarının, eləcə də

dövlət qanunverici, icra və hüquq-mühafizə orqanlarının əməliyyat-sorğu, statistik, arxiv və s. informasiyalarla təmin edilməsi, qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş qaydada fiziki və hüquqi şəxslərə müvafiq məlumatların verilməsi və s. ibarətdir.

Bundan başqa, idarə giriş-çıxış avtomatlaşdırılmış məlumat-axtarış sisteminin, sərhəd nəzarəti və giriş-çıxışın məhdudlaşdırılması alt sisteminə aid edilən informasiyaların toplanması və sərhəd nəzarət-buraxılış məntəqələri ilə müvafiq informasiya mübadiləsinin aparılmasını da həyata keçirir.

Bununla yanaşı əməliyyat uçotlarını aparan subyektlərə DİN-in Kriminalistik Tədqiqatlar İdarəsi və şəhər (rayon) polis orqanlarının əməliyyat xidmətləri aiddir.

Kriminalistik Tədqiqatlar İdarəsində aşağıdakı kolleksiya və izlər toplusunun uçotu aparılır:

- saxta pullar və sənədlər;
- hadisə yerindən götürülmüş alət və vasitələrin izləri;
- saxta sənədləri hazırlayan şəxslərin yazı nümunələri və s.

Şəhər (rayon) polis orqanlarında aşağıdakı istiqamətlərdə uçotlar aparılır:

- ərazi polis orqanı üçün əməliyyat marağı kəsb edən şəxslərin uçotu;
- xidməti ərazidə qeydə alınmış bağlı qalmış cinayətlərin uçotu;
- polis orqanlarının icazəsi ilə vətəndaşlarda və təşkilatlarda saxlanılan silahların

uçotu və s.

Məlumatların mərkəzləşdirilmiş uçotlar üzrə aparılması cinayətlərin qarşısının alınmasına, açılmasına və istintaqının aparılmasına xidmət edir. Hər hansı bir şəxs haqqında dəqiq məlumatlar toplusunu özündə cəmləşdirir, yəni onun əvvəllər məhkum olub-olmamasını, məhkum olunubsa da, harada və hansı maddəyə əsasən, onların yerlərinin müəyyənləşdirilməsində mühüm rol oynayır. Məhz mərkəzləşdirilmiş məlumatlar toplusu axtarışda olanq şəxsin, şəxsiyyəti naməlum olan meyitin, özü haqqında anket məlumatlarını gizlədənlərin şəxsiyyətinin müəyyənləşdirilməsində mühüm rol oynayır, çünki bu məlumatlar olmadan polis sistemi iflic vəziyyətinə düşə bilər.

Mərkəzləşdirilmiş qaydada aparılan uçotlardan biri kriminal və axtarış uçotudur. Bu uçotlar toplusu özündə məlumatın obyektləri barəsində müəyyənləşdirici məlumatları, onların fərdi xüsusiyyətlərinin təsviri və cinayətlərin törədilmə halları barədə məlumatları cəmləşdirir. Bu uçotların köməkliyi sayəsində onlarda olan məlumatları tədqiq olunan obyekt barəsində olan məlumatlarla müqayisə etmək olar. Kriminal və axtarış uçotunun təyinatı – təhlükəli cinayətlərin qarşısının alınması, açılması və istintaqının aparılmasını (xüsusilə də, müxtəlif rayonlarda törədilmiş çoxsaylı cinayətlərin) əməliyyat məlumatları ilə təmin etməkdir.

Bu uçotlardan məlumat sorğu əsasında verilir. Alınmış məlumatlardan isə istintaq, əməliyyat-axtarış və kriminalistik fəaliyyətində istiqamətləndirici, diaqnostik material kimi, həm də eyniləşdirmə məqsədilə istifadə olunur.

Mərkəzləşdirilmiş məlumatlar eyni zamanda avtomatlaşdırılmış qeydiyyat formasında da aparılır (hal-hazırda kriminalistik və cinayət-axtarış qeydiyyatları avtomatlaşdırılmışdır). Məsələn:

- təqsirləndirilən və məhkum olunmuş şəxslərin qeydiyyatı;
- oğurlanmış və məhv edilmiş sənədlərin, nömrələnmiş əşyaların qeydiyyatı;
- itkin düşmüş, naməlum meyitlərin, yaşı və səhəti ilə əlaqədar özü haqqında məlumat verə bilməyənlərin qeydiyyatı;

- dövlətlərarası və beynəlxalq axtarışda olan şəxslərin qeydiyyatı.

Əməliyyat-axtarış və profilaktiki uçotlarda cəmləşmiş informasiyalardan yalnız cinayətkarlıqla mübarizə məqsədilə istifadə edilir. Müxtəlif uçotlarda cəmləşdirilmiş, insanları, predmetləri və hadisələri xarakterizə edən məlumatlar onların müxtəlif əlamətləri ilə bağlı olub, axtarış əhəmiyyəti kəsb edir və əməliyyat-taktiki məsələlərin həllinə kömək edir. Bu məsələlər istintaqı aparılan hadisənin qeydiyyatda olan konkret şəxslə əlaqəsinin müəyyən edilməsindən, ayrı-ayrı əlamətlərə və yaxud onların məcmusuna görə axtarılan şəxsin müəyyən edilib tutulmasından, haqqında profilaktik tədbirlərin görülməsini zəruri edən şəxslərin müəyyən edilməsindən və s. ibarət ola bilər.

Axtarış əhəmiyyətinə malik olan əlamətlərin dairəsinin müəyyən edilməsi təcrübə olaraq mümkün deyildir. Onların seçilməsi müəyyən zaman kəsiyində əməliyyat-axtarış təcrübəsi ilə müəyyən edilir. Axtarış əlamətlərinin seçilməsi və onlara görə informasiya uçotlarının təşkil edilməsi uzun illər texniki imkanlarla məhdudlaşdırılmışdır. Məlumat uçotları əsasən əlifba sistemi ilə aparılmışdır. Son illərin sürətli texniki tərəqqisi bu sahədə imkanları xeyli genişləndirmiş, avtomatlaşdırılmış informasiya sistemləri yaradılmışdır.

İstənilən informasiya sistemi onun fasiləsiz olaraq yeniləşməsini və tamamlanmasını təmin edən məlumat kanallarına malik olmalıdır. Cinayətkarlıqla mübarizədə və onun qarşısının alınmasında çoxlu sayda dövlət orqanlarının, ictimai təşkilatların iştirak etməsi informasiya kanallarının çoxluğunu və informasiya axınının intensivliyini labüd edir. Digər tərəfdən, əməliyyat-axtarış fəaliyyətini həyata keçirən orqanların funksiyalarının mürəkkəbləşməsi də informasiya axınının intensivləşməsinə təsir edir. İnformasiya axınının intensivliyi, rəngarəngliyi daxil olan məlumatların müqayisəli təhlilini, sistemləşdirilməsini, təyinatı üzrə istifadəsini tələb edir. Bu zaman daxil olan məlumatların ilkin təhlili informasiya axınına təsadüfən düşmüş məlumatların çıxarılmasına, onların təyinatı üzrə uçotlarda sistemləşdirilməsinə imkan verir.

İnformasiya axınından danışarkən, nəzərə almaq lazımdır ki, o, mənbədən, daxil olduğu ünvandan və onun mahiyyətini əks etdirən faktlardan ibarət olur. Kriminogen faktorlar haqqında əməliyyat-axtarış informasiyasının mənbələri birdəfəlik və daimi fəaliyyətdə olan mənbələrə bölünür. Əgər məlumat verən mənbə bununla öz fəaliyyətini başa vursa, bu birdəfəlik informasiya mənbəyidir. Belə informasiya mənbələrinə törədilən, hazırlanan cinayətlər haqqında vətəndaşlardan, dövlət müəssisələrindən və ictimai təşkilatlardan daxil olan ərizə və məlumatları aid etmək olar.

Əməliyyat-axtarış orqanları əməkdaşları belə birdəfəlik informasiya mənbələri ilə zəruri iş aparmalı və onların daimi informasiya mənbələrinə çevrilməsində maraqlı olmalıdırlar. Şübhəsiz ki, bu zaman təsadüfi mənbənin perspektiv baxımdan məqsədəuyğunluğu nəzərə alınmalıdır. Bu, əsasən daxil olmuş informasiyanın və onu göndərən mənbənin xarakteristikasını öyrənməklə mümkündür. İnformasiya verən mənbəni daimi əməkdaşlığa cəlb edən zaman «Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun könlüllük prinsipi nəzərə alınmalıdır.

Təsadüfi informasiya kanalları ilə yanaşı, əməliyyat-axtarış orqanları daimi, stabil informasiya kanallarına da malik olurlar (məsələn, konfidensial qaydada əməkdaşlıq edən şəxslərdən daxil olan məlumatlar və s.). Həmin kanallar informasiya sistemlərinin onurğa sütununu təşkil edir. Daimi informasiya kanalları ilə daxil olan məlumatlar informasiya sistemlərinin yeniləşməsini, daimi fəaliyyətini təmin edir.

Daimi informasiya kanallarının fəaliyyətinin səmərəli olması həm də məlumatın daxil olduğu ünvandan asılı olur. Daxil olan hər bir informasiya diqqətlə təhlil edilməlidir. Bir çox hallarda qeyri-konkret, əhəmiyyətsiz hesab edilən informasiyalar sonradan cinayətin üstünün açılmasında mühüm rol oynayır. Daxil olmuş informasiyanın hərtərəfli təhlili, digər mənbələrdən daxil olan informasiyalarla müqayisəsi əməliyyat şəraitini düzgün qiymətləndirməyə, əməliyyat-axtarış tədbirlərini müvəffəqiyyətlə həyata keçirməyə imkan verir.

Buradan belə bir qənaətə gəlmək olar ki, əməliyyat-axtarış orqanları informasiya kanallarının daimiliyini və sabitliyini təmin etməlidirlər. Bu və ya digər ərazidə aparılan əməliyyat işi daimi fəaliyyət göstərən, məlumat vermək imkanına malik olan informasiya mənbələri sisteminin yaradılması ilə müşayət olunmalıdır. Hər bir informasiya kanalının fəaliyyət göstərməsinin mühüm şərtləri ötürülən informasiyanın etibarlılığı, kifayət qədər olması, tamlığı və obyektivliyindən ibarətdir. Bu şərtlər informasiyanın alınması zamanı əməliyyat-axtarış taktikası vasitəsilə təmin edilir.

Buna görə də informasiyanı qəbul edən əməkdaşlar yüksək taktiki biliklərə və vərdişlərə malik olmalıdırlar.

Daimi informasiya kanallarının fəaliyyət göstərməsi informasiya mənbələrinin düzgün seçilməsini, ardıcıl olaraq informasiya axınının təşkil edilməsini, daxil olmuş informasiyanın təhlilini və sistemləşdirilməsini nəzərdə tutur. Müxtəlif kanallardan daxil olan informasiyalar təyinatı üzrə sistemləşdirilərək, vahid informasiya sistemini təşkil edir.

Əməliyyat-axtarış orqanlarının informasiya sistemləri elə qurulmuşdur ki, həmin uçotlara kənar şəxslərin icazəsiz hər cür giriş cəhdi istisna edilir.

İnformasiya sistemlərinə məlumat almaq üçün hüquq-mühafizə orqanlarının rəhbərləri yalnız öz səlahiyyətləri daxilində müraciət edə bilirlər. Məlumatların əldə olunması sorğular (tələbnamələr) vasitəsilə həyata keçirilir. İnformasiya sistemlərindən alınmış məlumatlardan yalnız təyinatı üzrə əməliyyat-axtarış tədbirlərinin keçirilməsi, istintaq hərəkətlərinin aparılması üçün istifadə edə bilər.

İnformasiya sistemlərində əks olunmuş dövlət və ya xidməti sirr olan, yaxud vətəndaşların qanuni mənafeələrinə toxuna biləcək məlumatların yayılması qadağandır. Ona görə də buradan buraxılış forması olan şəxslər istifadə edirlər.

Şəxslərin, predmetlərin və obyektlərin hər hansı uçota daxil edilməsi, uçotdan çıxarılması əməliyyat-axtarış orqanlarının daxili normativ hüquqi aktları ilə müəyyən edilir. Eyni zamanda, heç bir şəxs kifayət qədər əsas olmadan uçota götürülə bilməz. Qeyd olunan məsələlərlə bağlı «DİO-nun əməliyyat-axtarış fəaliyyəti» fənni tədris olunarkən geniş məlumat veriləcək.

Sual 2

Əməliyyat-qeydiyyat işinin anlayışı, növləri, hüquqi əsasları və həyata keçirilməsinə verilən tələblər.

Əməliyyat-qeydiyyat işinin aparılması «Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında» Qanunun 15-ci maddəsində öz əksini tapmışdır. Maddə beş hissədən ibarətdir və həmin hissələrdə əks olunmuş normalar əməliyyat-axtarış fəaliyyətində mövcud olan ictimai münasibətlərin mühüm qrupunu – əməliyyat-qeydiyyat işlərinin aparılması proseduru tənzimləyir.

Əməliyyat-qeydiyyat işinin aparılması əməliyyat-axtarış fəaliyyəti qarşısında duran vəzifələrin yerinə yetirilməsinə xidmət etsə də, qanunverici onu bilavasitə əməliyyat-axtarış tədbirinin aparılması ilə bağlayır. Qanunun 15-ci maddəsinin I hissəsində qeyd olunur ki, «əməliyyat-axtarış tədbirlərinin həyata keçirilməsi tələb olunduqda, bu Qanunun 11-ci maddəsinin III hissəsində nəzərdə tutulmuş qərarların əsasında əməliyyat-qeydiyyat işi başlanmalı və bu iş əməliyyat-axtarış fəaliyyəti subyekt tərəfindən mütləq qeydiyyatata alınmalıdır.

Göründüyü kimi, əməliyyat-qeydiyyat işinin aparılması əməliyyat-axtarış fəaliyyəti subyektinin hüququ deyil, vəzifəsidir.

Əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin səlahiyyətli subyektləri, istintaq və məhkəmə orqanlarının əməliyyat-axtarış tədbirlərinin həyata keçirilməsi haqqında çıxardığı qərarlar mexaniki olaraq əməliyyat-qeydiyyat işinin başlanması vəzifəsini yaradır. Deməli, əməliyyat-qeydiyyat işinin başlanması, aparılması, əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin gedində toplanmış informasiyaların saxlanması, sistemləşdirilməsini və təyinatı üzrə istifadə üçün digər hüquq-mühafizə orqanlarına ötürülməsini nəzərdə tutur.

Qeyd etmək lazımdır ki, kriminal xarakterli informasiyalar öz təbiətinə görə müxtəlif ola bilər. Bura əsas və köməkçi informasiyaları aid etmək olar. Əsas informasiyalar əməli tövsif edib, cinayət tərkibini müəyyən etməyə kömək edir. Köməkçi xarakterli informasiyalar isə cinayətin digər halları ilə bağlı olan əlamətlərin müəyyənləşdirilməsinə kömək edir. Bundan başqa, informasiyalar lokal və universal xarakterli olur. Lokal xarakterli informasiyalar konkret cinayət əməlləri ilə bağlı olur və cinayət təqibinin istintaqının başa çatması ilə öz rolunu başa vurmuş olur. Universal xarakterli informasiyalar müxtəlif növ cinayətlərin istintaqında təkrarən istifadə edilə bilər, ona görə də belə xarakterli informasiyalar uyğun informasiya sistemlərində toplanır və zərurət yarandıqda onlardan istifadə edilir.

Hər hansı əməliyyat-qeydiyyat işinin başlanması hazırlanmaqda olan, yaxud törədilmiş cinayət hadisəsi haqqında informasiya toplanışının başlanması deməkdir. İnformasiya toplanışının subyektləri, üsul və vasitələri, əsasları qanunla müəyyən olduğundan və nəhayət, həmin informasiya-analitik təhlildən keçməli, təhqiqat və istintaq orqanlarına sonrakı istifadə üçün ötürülməli olduğundan, onun qanunla müəyyən olunmuş qaydada qeydiyyatı aparılır.

Qeyd olunanları ümumiləşdirərək, əməliyyat-qeydiyyat işinə bu məzmununda anlayış vermək olar.

Əməliyyat-qeydiyyat işi – əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin subyektləri tərəfindən əməliyyat-axtarış tədbirləri nəticəsində toplanmış məlumatların sənədləşdirilməsi, sistemləşdirilməsi, yoxlanılması, qiymətləndirilməsi və realizə olunması istiqamətində həyata keçirilən fəaliyyətdir.

Əməliyyat-qeydiyyat işinin məqsədinə aşağıdakılar aiddir:

- əməliyyat məlumatlarının və tədqiq materiallarının yığılması və sistemləşdirilməsi;
- tədqiq materiallarının yoxlanılması və qiymətləndirilməsi;
- tədqiq materialları üzrə qərar qəbul edilməsi.

Əməliyyat-qeydiyyat işinin vəzifələri:

- hazırlanan və törədilən cinayətlərin qarşısının alınması;
- törədilmiş cinayətlərin aşkar edilməsi və açılması;
- cinayəti hazırlayan, törədən və ya törətmiş şəxslərin müəyyən edilməsi;

- məhkəmə, istintaq və təhqiqat orqanlarından gizlənen, cəza çəkməkdən boyun qaçıran şəxslərin axtarılması;
- naməlum meyitlərin şəxsiyyətinin müəyyən edilməsi.

Beləliklə, əməliyyat-qeydiyyat işi əməliyyat-axtarış tədbirləri nəticəsində əldə olunmuş məlumatların ümumiləşdirilməsinə xidmət edir. Ona görə də əməliyyat-qeydiyyat işinin aparılmasına formal yanaşmaq olmaz. Obyektivlik prinsipi əməliyyat-qeydiyyat işinin aparılmasının əsasını təşkil etməlidir.

Əməliyyat-qeydiyyat işinin başlanması əməliyyat-axtarış orqanının vəzifəli şəxsinin bu və ya digər əməliyyat-qeydiyyat işinin icraatının başlanması haqqında qərarının təcrübə cəhətdən realizə olunmasıdır. Əməliyyat-qeydiyyat işinin başlanması yalnız əməliyyat-axtarış orqanının vəzifəli şəxsinin səlahiyyətinə aiddir. Bu kateqoriya şəxslərin siyahısı DİN-in bu fəaliyyətini tənzimləyən daxili normativ-hüquqi aktlarında öz əksini tapmışdır. Bu barədə «DİO-nun əməliyyat-axtarış fəaliyyəti» fənni tədris olunarkən geniş məlumat veriləcək.

«Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında» Qanunun 15-ci maddəsinin I hissəsində qeyd olunur ki, əməliyyat-axtarış tədbirlərinin həyata keçirilməsi zəruri olduqda, bu Qanunun 11-ci maddəsinin III hissəsində nəzərdə tutulmuş qərarların (məhkəmənin (hakimin) qərarları; istintaq orqanlarının qərarları; əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin səlahiyyətli subyektlərinin qərarları) əsasında əməliyyat-qeydiyyat işi başlanmalı və bu iş əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin subyekt tərəfindən mütləq qeydiyyata alınmalıdır. Qanunverici əməliyyat-qeydiyyat işinin başlanmasını bilavasitə əməliyyat-axtarış tədbirinin keçirilməsi ilə tədbirlər əməliyyat-qeydiyyat işinin başlanması üçün ilkin məlumatların əldə olunmasına yönəlir. Məsələn, nəzarətli göndəriş, cinayətkar qruplara və kriminogen obyektlərə daxil etmə tədbirləri kifayət qədər təşkilatı işlərin görülməsini, planlaşdırılmasının aparılmasını tələb etdiyi üçün bunlar əməliyyat-qeydiyyat işləri çərçivəsində həyata keçirilir. Digər tədbirlər, məsələn, vətəndaşların sorğusu, şəxsiyyətin eyniləşdirilməsi və s. əməliyyat-qeydiyyat işlərinin başlanması üçün əsasları müəyyən etməyə yönəlmiş informasiyaların aşkar olunmasına xidmət edir. Əməliyyat-qeydiyyat işlərinin başlanması eyni zamanda əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin bir formasından digərinə keçidə şərait yaradır.

Əməliyyat-qeydiyyat işinin hüquqi əsasını Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, «ƏAF haqqında» Qanun, digər normativ-hüquqi aktlar və əməliyyat-axtarış fəaliyyətini həyata keçirən orqanların öz səlahiyyətləri daxilində Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə uyğun olaraq bu fəaliyyətin təşkilini və taktikasını tənzimləyən normativ-hüquqi aktları təşkil edir. Qanunda əməliyyat-qeydiyyat işinin növləri göstərilməyib.

Əməliyyat-qeydiyyat işlərinin növləri əməliyyat-axtarış orqanlarının daxili normativ-hüquqi aktları ilə müəyyən edilir. Əməliyyat-qeydiyyat işlərinin aparılma qaydası qapalı xarakter daşıyır.

Əməliyyat-qeydiyyat işi qanunçuluq, humanistlik, konspirasiya, aşkar və gizli iş üsullarının uzlaşdırılması, obyektivlik, tamlıq, qərəzsizlik, ədalətlik, şəxsin şərəf və ləyaqətinə hörmət prinsipləri rəhbər tutulmaqla həyata keçirilir.

Əməliyyat-qeydiyyat işlərinin əsas növlərinə əməliyyat işi, əməliyyat-axtarış işi və axtarış işi aiddir.

Əməliyyat işi – cinayət qanununda nəzərdə tutulmuş cinayətin törədilməsində kifayət qədər şübhəli olan şəxsin (şəxslərin) əməlinin ifşa edilməsi məqsədilə başlanılır və keçirilən kompleks tədbirlərə dair materiallar həmin işdə toplanaraq sistemləşdirilir.

Əməliyyat-axtarış işi – cinayət törətmiş şəxsin (şəxslərin) müəyyən edilməsi, tutulması və istintaq orqanına təhvil verilməsi ilə əlaqədar həyata keçirilən əməliyyat tədqiqinə dair toplanmış materiallardır. Bu iş başlanmış cinayət işi üzrə keçirilən istintaq hərəkətləri və ilkin əməliyyat-axtarış tədbirləri nəticəsində cinayət törətmiş şəxs (şəxslər) müəyyən olunmadıqda açılır.

Axtarış işi – məhkəmə, istintaq və təhqiqat orqanlarından gizlənən, cəza çəkməkdən boyun qaçıran və ya itkin düşən şəxslərin axtarılması, naməlum meyitlərin şəxsiyyətinin müəyyən edilməsi məqsədilə başlanılır və bu istiqamətdə həyata keçirilən kompleks tədbirlərə dair materiallar bu işdə toplanaraq sistemləşdirilir.

Əməliyyat-qeydiyyat işlərinin əsas növlərindən başqa qanunvericiliyə əsasən digər iki növü də var. Bunlar nəzarət-müşahidə işi və əməliyyat-yığım işidir.

Nəzarət-müşahidə işi – ərazi və nəqliyyatda polis orqanları tərəfindən başlanmış əməliyyat-axtarış və axtarış işlərinin aparılmasına nəzarətin təmin edilməsi və zəruri əməli köməkliyin göstərilməsi ilə əlaqədar fəaliyyət çərçivəsində toplanmış materiallardan ibarətdir.

Əməliyyat-yığım işi – cinayətkarlığın ümumi vəziyyəti və cinayətkarlığa meyilli şəxslərlə əlaqədar əməliyyat və informasiya xarakterli məlumatların toplanılması, sistemləşdirilməsi, əməliyyat şəraitinin və kriminogen durumun öyrənilməsi, təhlili, nəzarətdə saxlanması və zəruri profilaktiki tədbirlərin tətbiq ilə əlaqədar olan materiallardan ibarətdir.

Əməliyyat-qeydiyyat işləri üzrə işin təşkili və həyata keçirilməsi «DİO-nun əməliyyat-axtarış fəaliyyəti» fənni tədris olunarkən öyrəniləcək.

Yuxarıda qeyd olunduğu kimi əməliyyat-qeydiyyat işinin başlanması əsasları mahiyyət etibarlı ilə əməliyyat-axtarış tədbirlərinin həyata keçirilməsi səbəb və əsasları ilə oxşardır. Bu səbəb və əsaslar «ƏAF haqqında» Qanunun 11-ci maddəsində öz əksini tapmışdır.

Bu maddənin IV hissəsində qeyd olunur ki, əməliyyat-axtarış tədbirlərinin həyata keçirilməsi barədə məhkəmənin (hakimin), istintaq orqanının və ya əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin səlahiyyətli subyektinin qərarı yalnız aşağıdakı hallarda qəbul oluna bilər:

1. başlanmış cinayət işi mövcud olduqda;
2. cinayət işinin başlanmasına kifayət qədər əsaslar olmasa da, cinayəti hazırlayan, törədən və ya törətmiş şəxs barəsində etimad doğuran, məlum və qərəzsiz mənbədən məlumat daxil olduqda;
3. dövlət təhlükəsizliyinə və ya müdafiə qabiliyyətinə təhlükə yaranan hadisə baş verdikdə, yaxud onun qarşısı alındıqda;
4. şəxs məhkəmə, istintaq və ya təhqiqat orqanlarından gizləndikdə, cəza çəkməkdən boyun qaçırdıqda, yaxud itkin düşdükdə;
5. naməlum meyit aşkar edildikdə.

Əməliyyat-qeydiyyat işləri üzrə materiallara əsasən, qərarın qəbul edilməsi yazılı formada əks olunur. Qəbul olunmuş qərar orqanın rəhbəri tərəfindən təsdiq olunur. Əməliyyat-qeydiyyat işi üzrə təşkilati və digər tədbirlər xüsusi tərtib olunmuş plana əsasən həyata keçirilir. Əməliyyat-qeydiyyat işində bütün əməliyyat-axtarış tədbirlərinin nəticələri, əməliyyat-xidməti sənədlər, həmçinin digər sənədlər (qərar, plan, raport,

arayıf, müstəntiqin və prokurorun yazılı göstərişləri və s.) yığılır, sistemləşdirilir, işdə olan sənədlərin siyahısı tərtib olunaraq tikilir.

Əməliyyat-axtarıf tədbirlərinin təşkil və taktikası dövlət sirri təşkil etdiyi üçün («ƏAF haqqında» Qanunun 14-cü maddəsinin IX hissəsi və «Dövlət sirri haqqında» Qanunun 5-ci maddəsi) əməliyyat-qeydiyyat işində cəmləşən sənədlərə məxfilik dərəcəsinə uyğun olaraq qrif verilir. Bu sənədlərlə yalnız müvafiq qaydada məxfilik rejiminə buraxılıfı olan şəxslər tanış ola bilər.

Əməliyyat-qeydiyyat işləri əməliyyat-axtarıf fəaliyyətinin səlahiyyətli subyektinin nəzarəti altında həyata keçirilir. Nəzarət müxtəlif: qərar və planın təsdiq olunması yolu ilə; icraçının dinlənilməsi; əməliyyat-xidməti sənədlərin məzmununun yoxlanılması və icraatın istiqamətləri üzrə tapşırıqların verilməsi və s. formada həyata keçirilir. Əməliyyat-qeydiyyat işlərinin saxlanma müddəti daxili normativ-hüquqi aktlara əsasən həyata keçirilir. Əməliyyat-qeydiyyat işlərində yığılmıf sənədlərin məhv edilməsi ayrıca qərarlar və aktla rəsmiləşdirilərək həyata keçirilir.

Əməliyyat-qeydiyyat işlərinin başlanması «ƏAF haqqında» Qanunda konkret göstəriləsə də, onun xitam edilməsi qaydası daxili normativ-hüquqi aktla həyata keçirilir. Bəzi müəlliflər bunu əməliyyat-axtarıf tədbirlərinin sona çatdırılması ilə eyniləşdirir. Belə ki, «ƏAF haqqında» Qanunun 14-cü maddəsinin V və VI hissələrində qeyd olunur ki, obyektiv səbəblərdən əməliyyat-axtarıf tədbirlərinin tətbiqini qeyri-mümkün edən şərait yarandıqda (qarşısı alınma bilməyən fəvqəladə hadisə baş verdikdə və ya qarşısı alınma bilinməyən qüvvə mane olduqda və yaxud ictimai təhlükəsizliyə real təhlükə yarandıqda), belə tədbirlərin həyata keçirilməsi dayandırılır. Həyata keçirilən əməliyyat-axtarıf tədbirlərinə aşağıdakı hallarda son qoyulur:

1. bu Qanunun 1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş məqsədlərə nail olunduqda;
2. haqqında əməliyyat-axtarıf tədbirləri həyata keçirilən şəxsin hərəkətlərində cinayət tərkibinin mövcudluđu 6 ay ərzində müəyyən edilmədikdə.

Əməliyyat-qeydiyyat işlərinin təşkil və həyata keçirilməsini tənzimləyən daxili normativ-hüquqi aktlarda əməliyyat-qeydiyyat işinin aparılma müddəti də 6 ay göstərilmişdir.

«Əməliyyat-axtarıf fəaliyyəti haqqında» Qanunun 15-ci maddəsinin II hissəsinə əsasən əməliyyat-axtarıf fəaliyyətinin subyektində məhkəmə, istintaq və ya təhqiqat orqanlarından gizlənilən, cəza çəkməkdən boyun qaçıran, cinayət törətməkdə şübhəli olan və ya itkin düşən şəxslər haqqında eyni hüquqazidd hərəkətlərə görə yalnız bir əməliyyat-qeydiyyat işi aparılmalıdır.

DİN-in müvafiq normativ-hüquqi aktlarına əsasən, təcrübədə əməliyyat-qeydiyyat işinin xitam edilməsini zəruri edən halları iki qrupa bölmək olar.

Birinci qrupa əməliyyat-axtarıf fəaliyyətinin qarşısında duran vəzifələrin yerinə yetirilməsinə (realizə edilməsinə) aid edilən hallar daxildir. Bunlara konkret cinayətin törədilməsinin qarşısının alınması, cinayətin aşkar edilməsi, açılması, cinayəti hazırlayan, törədən, törətmiş şəxsin aşkar edilib tutulması, təhqiqat və istintaq orqanlarından, məhkəmədən gizlənen şəxsin yerinin müəyyən edilib tutulması, xəbərsiz itkin düşmüş şəxslərin tapılması və s. aiddir.

İkinci qrupa əməliyyat-qeydiyyat işinin aparılmasını obyektiv olaraq mümkünsüz edən hallar daxildir. Bu hallara aşağıdakılar aiddir:

- əməldə cinayət tərkibini doğuran səbəb və şərait aradan qalxdıqda;
- konkret cinayətin törədilməsi üçün səbəb və şərait aradan qalxdıqda;

- şəxs və ya cinayətkar qrupun bütün üzvləri konkret cinayəti törətməkdən imtina etdikdə;

- işin aparılma müddəti başa çatdıqda;

- əməliyyat marağı kəsb edən şəxsin obyektiv olaraq onun cinayət törətməsini istisna edən vəziyyətdə, şəraitdə olması (psixi xəstəliyə tutulması, həbs edilməsi və s.);

- tədqiq olunan şəxs öldükdə.

Əməliyyat-qeydiyyat işinin xitam olunması müvafiq qərarla sənədləşdirilir və həmin qərar onun başlanmasına icazə verən şəxs tərəfindən təsdiq edilir.

«Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında» Qanunun 15-ci maddəsinə əsasən, əməliyyat-qeydiyyat işi onu aparən əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin subyektində saxlanılır.

Ədalət mühakiməsi naminə hallar istisna olmaqla, cinayətin törədilməsində qanunla müəyyən olunmuş qşaydada təqsiri sübuta yetirilməyən şəxs haqqında əməliyyat-axtarış tədbiri nəticəsində əldə edilmiş materiallar bir il müddətində saxlanılır, sonra isə məhv edilir.

Əməliyyat-qeydiyyat işinin materialları ləğv olunanda, əldə edilmiş məlumatlar uyğun informasiya sistemlərinə köçürülür və orada saxlanılır. Əməliyyat-qeydiyyat işinin materiallarının ləğv edilməsi barədə ayrıca qərar çıxarılır.

Sual 3.

Əməliyyat-axtarış tədbirlərinin nəticələrindən istifadə olunması.

Mövzunun birinci sualını təhlil edərkən qeyd etmişdik ki, əməliyyat-axtarış fəaliyyətini qısa şəkildə informasiya uğrunda mübarizə adlandırmaq olar. Ancaq bu o demək deyildir ki, informasiyanın əldə edilməsi özü-özlüyündə əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin məqsədini təşkil edir.

Təcrübədən məlum olduğu kimi, əməliyyat-axtarış fəaliyyəti cinayət işləri üzrə ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsinə, törədilmiş cinayət əməli ilə bağlı obyektiv həqiqətin müəyyən edilməsinə xidmət edir.

Bildiyimiz kimi, cinayət təqibi üzrə obyektiv həqiqətin müəyyən edilməsi prosesual qanunla müəyyən edilmiş qaydada və formada sübutetmə hüququna və nəzəriyyəsinə uyğun olaraq həyata keçirilir. Şübhəsiz ki, əməliyyat-axtarış fəaliyyəti ciddi şəkildə qanunla tənzimlənən bir fəaliyyət olduğundan, ilk növbədə məsələnin hüquqi nöqtəyi-nəzərdən həlli mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Məhz bundan sonra məsələnin nəzəri və taktiki problemlərini araşdırmaq olar.

Əməliyyat-axtarış fəaliyyətini həyata keçirən zaman toplanılan məlumatların dairəsi, fikirimizcə daha genişdir. Əgər sübutetmə prosesində toplanılan sübutlar yalnız cinayət, onun müxtəlif halları ilə bağlı olursa, əməliyyat-axtarış fəaliyyətini həyata keçirən zaman toplanılan informasiyalar hazırlanan, törədilən və ya törədilmiş cinayətlərlə yanaşı, həm də itkin düşmüş şəxslərlə, naməlum meyitlərin şəxsiyyətinin müəyyən edilməsi ilə bağlıdır. Yəni əməliyyat-axtarış fəaliyyəti zamanı toplanılan informasiyalar kriminal olmayan hadisə ilə də bağlı ola bilər.

Əməliyyat-axtarış informasiyası «ƏAF haqqında» Qanunun 10-cu maddəsində əks olunmuş əməliyyat-axtarış tədbirlərinin vasitəsilə toplanılır. Həmin əməliyyat-axtarış tədbirlərinin siyahısı yalnız qanunla dəyişdirilə bilər. Qanunda öz əksini tapmamış vasitələrdən istifadə edilə bilməz.

Qetd etmək lazımdır ki, əməliyyat-axtarış tədbirlərinin səmərəliliyini təmin edən əsas şərt həmin tədbirlərin nəticələrinin realizə olunması, yeni rəsmiləşdirilməsidir. Çünki, əməliyyat-axtarış tədbirləri nəticəsində toplanmış materiallar realizə edilənə qədər qeyri-rəsmi hesab olunur və birbaşa sübut etmədə istifadə oluna bilməz. Yalnız rəsmiləşdirildikdən sonra qanunla müəyyən edilmiş qaydada sübut kimi istifadə oluna bilər.

Əməliyyat-axtarış tədbirlərinin nəticələri dedikdə, əməliyyat-axtarış tədbirlərinin həyata keçirilməsi nəticəsində qanunla müəyyən olunmuş qaydada əldə edilmiş faktiki əməliyyat məlumatları və onları özündə əks etdirən materiallar başa düşülür.

Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti və cinayət mühakimə icraatı özündə prosessual və qeyri-prosessual birliyi əks etdirir. Bu birlik təkə istintaq hərəkətlərinin və ya əməliyyat-axtarış tədbirlərinin keçirilməsi ilə bitmir, o eyni zamanda prosessual və əməliyyat-axtarış xarakterli qərarların qəbul edilməsi üçün informasiyaların yığılması, onun istifadə olunması istiqamətlərini də nəzərdə tutur. Məsələn, nəzarət qaydasında mal almanın nəticələri ola bilər ki, prosessual qərarın qəbul edilməsinə (cinayət işinin başlanması) səbəb olsun və ya istintaq hərəkətlərinin keçirilməsini (axtarış, götürmə, hadisə yerinin müayinəsi) təmin etsin. Burada əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin nəticələri mahiyyət etibarilə konkret əməliyyat-axtarış tədbirinin keçirilməsində öz əksini tapır, qeyri-prosessual informasiyanın ədə olunması onun sonradan cinayət mühakimə icraatında istifadə olunması əsaslarına xidmət edir.

Əməliyyat-axtarış fəaliyyətində istənilən əməliyyat-axtarış tədbirinin keçirilməsi ilə əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin konkret vəzifələrinin həllinə nail olmaq olar. Məsələn, cinayətin əlamətlərinin aşkar olunması. Cinayətin əlamətləri barədə dəqiq və yoxlanılmış əməliyyat informasiyası nəticə etibarilə cinayət işinin başlanmasına və ayrı-ayrı istintaq hərəkətlərinin keçirilməsinə xidmət edir. Ancaq belə informasiyanın cinayət-prosessual qaydada istifadə olunması vacib deyil, yaxud dərhal istifadə olunmur. Belə ki, əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin nəticələrinə əsasən prosessual qərarın qəbul edilməsi, yaxud istintaq hərəkətlərinin keçirilməsi yalnız bir sıra əməliyyat-axtarış tədbirlərinin keçirilməsindən sonra mümkündür. Məsələn, soraqlaşma, nəzarət qaydasında mal alma, nəzarətli göndəriş və s.

Əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin nəticələrinə yoxlanılmış və qiymətləndirilmiş məlumatlar sistemi kimi baxmaq olar. Məhz bu məqsədlə əməliyyat-qeydiyyat işi başlanır. Bununla əlaqəli olaraq qeyd etmək lazımdır ki, bu məlumatlar həqiqətə uyğun olmalı və onun düzgünlüyünə şübhə yaranmamalıdır. Ancaq əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin nəticələrini bütün hallarda düzgün saymaq olmaz, belə ki, bu məlumatlar digər məlumatların köməyi ilə yoxlanıldıqdan sonra obyektiv və düzgün sayılır.

Bəzi hallarda daxil olmuş informasiya mənbədən asılı olaraq dəqiq və tam olmur. Xüsusilə qeyri-aşkar mənbədən daxil olmuş məlumatlar ətraflı yoxlanılmalıdır. Belə ki, mənbəni aşkarlamaq əməliyyat-axtarış orqanını çaşdırmaq üçün bəzi hallarda yoxlanılan şəxslər qəsdən belə məlumatları sızdırırlar. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, real nəticələrin əldə olunmaması eyni zamanda fərziyyələr dairəsinin və işin yeni istiqamətlərinin müəyyən edilməsinə imkan verir. Əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin nəticələri bütün hallarda faktiki məlumatlar kimi qiymətləndirilməsə də, bu əməliyyat-axtarış tədbirinin keçirilməsi üçün səbəb ola bilər, tədbirin keçirilməsinin taktikasının müəyyən edilməsinə, fərziyyələrin qurulmasına xidmət edə bilər. Məlumat

yoxlanıldıqdan sonra təsdiq olunarsa, bundan sonra o faktiki məlumat kimi qiymətləndirilir.

Əməliyyat-axtarış tədbirlərinin nəticələri həmçinin vətəndaşların konstitusion hüquqlarının məhdudlaşdırılması ilə bağlı olan əməliyyat-axtarış tədbirlərinin keçirilməsi üçün də səbəb ola bilər.

Əməliyyat-axtarış tədbirlərinin nəticələri bütün hallarda faktiki məlumatlar olmasa da, insan həyatını, sağlamlığını, hüquq və azadlıqlarını, hüquqi şəxslərin qanuni mənafelərini, dövlət sirrini, habelə milli təhlükəsizliyi cinayətkar qəsdlərdən müdafiə etmək məqsədinə nail olmaq üçün hadisələr və ya hərəkətlər haqqında informasiyalar əldə olunmalıdır. Məqsədə çatmaq üçün ilk növbədə informasiyalar yığılır və bunun əsasında sonrakı tədbirlərin həyata keçirilməsi üçün müvafiq qərarlar qəbul olunur.

Əməliyyat-axtarış tədbirlərinin nəticələrinin prosessual əhəmiyyəti özündə əməliyyat yolu ilə müxtəlif mənbələrdən əldə olunmuş, yoxlanılmış informasiya məhsulunu əks etdirir. Bu məlumatlar kağız, elektron və digər informasiya daşıyıcılarında qeyd olunur.

Əməliyyat-axtarış tədbirlərinin nəticələri müvafiq əməliyyat-xidməti sənədlərdə (raport, arayış, müfəssəl arayış, hesabat, akt, izahat, ərizə və s.) əks olunur. Əməliyyat-xidməti sənədlərə əməliyyat-axtarış tədbirləri nəticəsində əldə olunmuş əşya və predmetlər də əlavə olunur.

Əməliyyat-axtarış tədbirlərini həyata keçirən zaman texniki vasitələrdən istifadə edildikdə, əldə olunmuş məlumatlar maddi informasiya daşıyıcılarında qeyd oluna bilər (səs yazısında, kino lentlərində, fotoplyonkada, foto şəkildə, maqnit və lazer disklərdə və s.).

Əməliyyat-axtarış tədbirlərinin nəticələrinin cinayət işinin icraatında istifadə olunması üçün verilməsində informasiya daşıyıcısı olan sənədlərdən çox, prosessual yolla təsdiq olunan onların mənbələri əhəmiyyət kəsb edir. Əməliyyat-xidməti sənədləşmə ictimai təhlükəli əməli hazırlayan, törədən və ya törətmiş şəxslər haqqında informasiyaları qeyd etmək üçün vasitədir.

«Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanununda «əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin nəticələri» və «əməliyyat-axtarış tədbirlərinin nəticələri» anlayışları işlədilsə də, nəzəriyyədə «əməliyyat-xidməti sənədlər» və «əməliyyat-axtarış tədbirləri nəticəsində əldə olunmuş materiallar» anlayışlarından da istifadə olunur. Burada görüldüyü kimi söhbət informasiya daşıyıcılarından gedir. Xüsusilə əməliyyat-xidməti sənədlərə əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin nəticələrini özündə əks etdirən əməliyyat-axtarış tədbirləri nəticəsində əldə olunmuş materiallar, əməliyyat-texniki vasitələrin nəticələri, həmçinin uçot-qeydiyyat sənədləri aiddir. Belə materiallar deyəndə, şəxsin hüquqazidd həyat tərzini, kriminal aləmdə əlaqələrini özündə əks etdirən sənədlər (raport, arayış, akt, şəkil və s.), texniki informasiya daşıyıcıları (audio-video kasetlər və s.), həmçinin əməliyyat-qeydiyyat işlərində əks olunan məlumatlar başa düşülür. Bu cür informasiyalar o vaxt əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin nəticələri kimi qiymətləndirilir ki, bunlar əməliyyat-axtarış tədbirləri keçirilməklə əldə olunmuşdur.

Cinayət mühakimə icraatında əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin nəticələrindən rəsmi istifadə olunması üçün qeyd olunan şərtlər mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin nəticələrindən hazırlanan və törədilən cinayətlərin qarşısının alınması, törədilmiş cinayətlərin aşkar edilməsi və açılması, cinayətləri hazırlayan, törədən və ya törətmiş şəxslərin müəyyən edilməsi, məhkəmə, istintaq və

təhqiqat orqanlarından gizlənen, cəza çəkməkdən boyun qaçıran və ya itkin düşmüş şəxslərin axtarılması və naməlum meyitlərin şəxsiyyətinin müəyyən edilməsi üçün əməliyyat-axtarış tədbirlərinin keçirilməsi, istintaq və məhkəmə hərəkətlərinin hazırlanması və keçirilməsində istifadə oluna bilər.

Əməliyyat-axtarış tədbirlərinin nəticələri icraatında cinayət işi olan təhqiqat, istintaq və məhkəmə orqanlarına cinayət təqibi üzrə sübut kimi istifadə edilməsi üçün təqdim edilir. Əməliyyat-axtarış tədbirlərinin nəticələri təhqiqat, istintaq və məhkəmə orqanlarına cinayət təqibinin başlanması üçün səbəb və əsas kimi təqdim edilə bilər.

Qeyd etdiklərimizi ümumiləşdirərək, belə bir nəticəyə gəlmək olar ki, əməliyyat-axtarış tədbirlərinin nəticələrindən cinayət mühakimə icraatında aşağıdakı istiqamətlərdə istifadə olunur:

1. cinayət təqibinin başlanması üçün səbəb və əsas kimi;
2. istintaq hərəkətlərinin təşkili və həyata keçirilməsi üçün;
3. cinayət təqibində sübut kimi.

«Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun 16-cı maddəsinin VII hissəsinə əsasən, hər hansı cinayətin törədilməsi ilə bağlı əməliyyat-axtarış tədbirləri nəticəsində əldə edilmiş məlumatlarla tanış olmaq hüququ məlumatların mənbəyini aşkarlamamaq şərti ilə yalnız həmin cinayət işi üzrə istintaqı aparan şəxsə, prokurora və ya məhkəməyə verilir. Normanın təhlili bilavasitə əməliyyat-axtarış tədbirlərinin nəticələrinin konkret hansı orqanlara verilməyini dəqiq göstərir. Əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin nəticələrinin təqdim edilməsi qaydaları və həddi barədə «Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanununda bilavasitə göstəriş yalnız 6-cı maddənin 3-cü bəndində əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin subyektlərinin vəzifəsi kimi əks olunmuşdur. Burada qeyd olunur ki, «əməliyyat-axtarış fəaliyyəti nəticəsində əldə edilmiş məlumatları, onların mənbəyini və əldə edilməsi üsullarını yaymadan, konkret cinayət işi üzrə təhqiqatı və ya istintaqı aparan şəxsə və yaxud məhkəməyə verilməlidir».

Əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin nəticələrinin cinayət təqibini həyata keçirən orqanlara təqdim edilməsi, həmin nəticələr əsasında cinayət-prosessual qanunvericiliyin tələblərinə uyğun olaraq sübutların formalaşdırılmasına imkan verməlidir. Əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin nəticələri Cinayət-Prosessual Məcəllənin 139-cu maddəsində qeyd edilən, sübutetmə predmetinə daxil olan halların bütünlükdə, həm də ayrı-ayrı halların müəyyən edilməsi üçün sübutların formalaşdırılmasına imkan verməlidir. Məcəllənin həmin maddəsinə əsasən cinayət təqibi üzrə icraat zamanı aşağıdakılar yalnız sübutlara əsasən müəyyən edilir:

1. cinayət hadisəsinin baş vermə faktı və halları;
2. şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsin cinayət hadisəsi ilə əlaqəsi;
3. cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməldə cinayətin əlamətləri;
4. cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməlin törədilməsində şəxsin təqsirliliyi;
5. cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş cəzanı yüngülləşdirən və ağırlaşdıran hallar;
6. bu Məcəllə ilə başqa hal nəzərdə tutulmamışdırsa, cinayət prosesi iştirakçılarının və ya cinayət prosesində iştirak edən digər şəxslərin öz tələbini əsaslandırdığı hallar.

Qeyd olunan halların aşkar olunub cinayət təqibində sübut kimi istifadə olunması mahiyyət etibarilə əməliyyat-axtarış tədbirləri keçirilmədən və əməliyyat-axtarış

subyektlərindən istifadə etmədən mümkün deyil. Cinayət işi üzrə təqdim edilən əməliyyat materiallarında Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin tələblərinə uyğun bütün hallar tam və ya qismən əks olunmalıdır.

Əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin təqdim edilən nəticələri cinayət təqibi üzrə sübut edilməli olan halların müəyyən edilməsi üçün əhəmiyyətli olan məlumatları özündə əks etdirməlidir. Bundan başqa, həmin nəticələrdə ehtimal edilən sübutun, yaxud maddi sübut ola bilən əşyanın və onların alınma mənbələrinin, həmçinin onların əsasında formalaşmış sübutların qanuna uyğun şəkildə yoxlanılmasına və qiymətləndirilməsinə (Cinayət-Prosessual Məcəllənin 144 və 145-ci maddələri) imkan verən məlumatlar öz əksini tapmalıdır.

Əməliyyat-axtarış tədbirlərinin nəticələri əməliyyat-qeydiyyat işində əks etdirilməli və sistemləşdirilməlidir («Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun 15-ci maddəsinin 3-cü hissəsi). Əməliyyat-qeydiyyat işinin sənədlərinə əməliyyat-axtarış tədbirləri həyata keçirilən zaman əldə edilən əşyalar və sənədlər əlavə edilə bilər. Əməliyyat-axtarış tədbirlərinin nəticələri məlumatların maddi (fiziki) daşıyıcılarında da (fonoqramlarda, kinolentlərdə, fotoşekillərdə, maqnit lentlərində və s.) əks etdirilə bilər. Təqdim edilən materiallar əməliyyat-axtarış tədbirləri nəticəsində əşyaların və sənədlərin götürülməsi vaxtı, yeri və halları haqqında məlumatları özündə əks etdirməlidir.

Əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin nəticələri təhqiqat, istintaq, prokuror və məhkəmə orqanlarına əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin səlahiyyətli subyektinin qərarına əsasən verilməlidir. Qərada əməliyyat-axtarış orqanının rəhbərinin vəzifəsi, rütbəsi, adı, soyadı, atasının adı, qərarın çıxarılma yeri, vaxtı və əsasları göstərilməlidir. Qərar həmçinin təqdim edilən materialların növünü, əməliyyat-axtarış tədbirlərinin hansı orqan tərəfindən keçirilməsini, kim tərəfindən icazənin verilməsini və məhkəmə qərarının olub-olmamasını dəqiqləşdirir. Burada eyni zamanda təqdim edilən konkret sənədlərin sayı göstərilir.

Ədalət mühakiməsi naminə hallar istisna olunmaqla, cinayətin törədilməsində qanunla müəyyən olunmuş qaydada təqsiri sübuta yetirilməyən şəxs haqqında əməliyyat-axtarış tədbirləri nəticəsində əldə edilmiş materiallar bir il müddətində saxlanılır, sonra isə məhv edilir.

Əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin nəticələrinin təqdim edilməsi haqqında qərar əməliyyat-axtarış orqanının rəhbəri tərəfindən qəbul edilir və əməliyyat-qeydiyyat işinin materiallarına əlavə olunur. Eyni zamanda materialların verilməsinin rədd edilməsi barədə qəbul olunmuş qərar da əsaslandırılmalıdır. Bu cür əsaslandırma «Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun 14-cü maddəsinin IX hissəsində əksini tapmışdır. Burada qeyd olunur ki, «əməliyyat-axtarış fəaliyyətini həyata keçirərkən dövlət və xidməti sirr sayılan, əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin təşkilinə, əməliyyat məlumatlarının mənbəyinə, üsul və metodlarına, eləcə də vətəndaşların şəxsi həyatına aid olan məlumatlar aşkarlanmamalıdır. Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti subyektləri ilə məxfi əməkdaşlıq etmiş və edən şəxslər barədə məlumatlar yalnız həmin şəxslərin yazılı razılığı ilə qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada və hallarda aşkarlanıla bilər».

Əməliyyat-axtarış tədbirlərinin gedişində əldə edilmiş əşyalar da cinayət mühakimə icraatında maddi sübutların formalaşması üçün əsas ola bilər. Məsələn, gizli formada əməliyyat-axtarış tədbirinin həyata keçirilməsi nəticəsində vəzifəli şəxsin rüşvət alması anını audio və video yazıya köçürdükdən sonra, onların müəyyən edilmiş qaydada

müstəntiqə təqdim edilməsi yolu ilə maddi sübuta çevrilməsi üçün müvafiq texniki vasitələr tətbiq edilməklə və hal şahidlərinin iştirakı (Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsində nəzərdə tutulmuş hallarda) ilə müstəntiq tərəfindən onlara baxış keçirilməlidir. Cinayət təqibi üzrə əhəmiyyət kəsb edən audio və videoyazıda əks etdirilmiş faktlar və hallar haqqında məlumatların protokolda öz ifadəsini tapması maddi sübutun məzmununu təşkil edir. Baxış keçirildikdən sonra audio və videoyazının maddi sübut kimi tanınması haqqında qərar qəbul edilir və o, cinayət təqibi üzrə icraatın materiallarına əlavə edilir. Həmin qərarla cinayət mühakimə icraatı çərçivəsində maddi sübutların formalaşdırılması istiqamətində başlanmış iş başa çatdırılır.

Əməliyyat-axtarış tədbirlərinin nəticələrinin təhqiqatçıya, müstəntiqə, prokurora, yaxud məhkəməyə təqdim edilməsi bir sıra hərəkətlərdən ibarətdir:

1. Əməliyyat-axtarış tədbirini həyata keçirən orqanın rəhbəri tərəfindən əməliyyat-axtarış tədbirlərinin nəticələrinin ibtidai araşdırma orqanlarına, yaxud məhkəməyə təqdim edilməsi barədə qərarın çıxarılması;

2. Göndərməli olan sənədlərin rəsmiləşdirilməsi və materialların faktiki verilməsi.

Qərarla hansı elementlərin öz əksini tapması haqda sualın əvvəlində qeyd etmişdik. Bundan başqa, qərar «Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun 10, 11, 13 və 14-cü maddələrinə istinad olunmalıdır. Qərarla göndərilən sənədlərin siyahısı da göstərilməlidir.

Əməliyyat-axtarış tədbirlərinin nəticələri təhqiqatçıya, müstəntiqə, prokurora və ya məhkəməyə ümumiləşdirilmiş rəsmi məlumat (arayış), yaxud müvafiq nəticələrin əks etdirildiyi sənədlərin əsl şəklinə təqdim edilə bilər.

Əməliyyat-axtarış tədbirlərinin nəticələri haqqında məlumatlar «Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununa uyğun əldə edildikdən və cinayət-prosessual qanunvericiliyin tələblərinə uyğun təqdim edildikdən və cinayət işi üzrə onların sübut kimi qəbul edilib-edilməməsi məsələsi yalnız həmin məlumatlar Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 144-cü maddəsində göstərilmiş qaydada yoxlanıldıqdan sonra həll edilməlidir. Həmin məlumatların yoxlanılması üçün zəruri olduqda təhqiqatçı, müstəntiq, prokuror, yaxud məhkəmə müvafiq əməliyyat-axtarış tədbirini həyata keçirən orqandan keçirilmiş tədbir və onun nəticələri haqqında əlavə sənədləri və məlumatları tələb edə bilər.

Cinayət işinin başlanması mərhələsi cinayət prosesinin ilk mərhələsi olub, cinayət təqibini həyata keçirən orqanlar tərəfindən cinayət işinin başlanması və ya başlanmasının rədd edilməsi haqqında qərarın qəbul edilməsini, habelə cinayət işinin icraatı üçün zəruri olan şərtlərin müəyyən edilməsini nəzərdə tutur.

Cinayət işinin başlanması mərhələsinin əhəmiyyəti həm də onda ifadə olunur ki, cinayət işi üzrə icraatın qanuni, əsaslı və vaxtında başlanması cinayətin tezliklə aşkar edilməsinə və onun tam, hərtərəfli, obyektiv araşdırılmasına təminat yaradır. Yaxud əksinə, vaxtında cinayət işi başlanmama və ya əsassız, yaxud qanunsuz cinayət işi başlama, qanunsuz və əsassız tutmalara, həbsə, axtarış aparılmasına və digər istintaq və prosesual məcburiyyət tədbirlərinin tətbiqinə gətirib çıxarır.

Cinayət işinin başlanması mərhələsinin əsas vəzifəsi cinayətin əlamətlərinin, yaxud cinayət işinin başlanmasını istisna edən halların müəyyən edilməsindən ibarətdir.

Cinayətin aşkar olunması cinayət işinin başlanması üçün əsas səbəblərdən biridir. Cinayət işinin başlanması səbəblərindən biri də təhqiqatçı, müstəntiq və ya prokurorun törədilmiş və ya hazırlanan cinayətlər haqqında məlumatları bilavasitə aşkar etmələridir.

Azərbaycan Respublikasının Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 46-cı maddəsinə əsasən cinayət işinin başlanması üçün səbəb kimi törədilmiş və ya hazırlanan cinayət haqqında fiziki şəxs tərəfindən verilən ərizə, hüquqi şəxsin (vəzifəli şəxsin) və ya kütləvi informasiya vasitəsinin məlumatları, yaxud bu məlumatların təhqiqatçı, müstəntiq və ya prokuror tərəfindən bilavasitə aşkar edilməsi olar.

Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 208.0.2-ci maddəsinə əsasən təhqiqatçı cinayət haqqında məlumatı təhqiqat orqanının əməliyyat-axtarış fəaliyyətini həyata keçirən əməkdaşlarından və ya bu Məcəllənin 86-cı maddəsinə müvafiq olaraq digər cinayətin təhqiqatı zamanı öz səlahiyyətlərini yerinə yetirərkən aldıqda bu hal cinayət işinin başlanmasına səbəb olur.

Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 208-ci maddəsinin şərhinə əsasən əməliyyat-axtarış fəaliyyəti nəticəsində də cinayətin əlamətlərinin aşkar edilməsi haqqında rəsmi sənəd tərtib edilir. Əməliyyat-axtarış fəaliyyətini təhqiqat orqanları həyata keçirdiklərinə görə, cinayətin əlamətlərinin bilavasitə aşkar edilməsi haqqında rəsmi tərtib edilmiş sənəd əsasında təhqiqatçı tərəfindən cinayət işi başlanıla bilər. Burada cinayətin əlamətlərini özündə əks etdirən sənəd konkret vəzifəli şəxs tərəfindən tərtib edildiyi üçün cinayət işinin başlanması üçün qanuni səbəb qismində çıxış edir. Həmin sənəddə cinayətin törədilmə şəraiti informasiyanın alınma mənbəyi, həmçinin cinayət barədə məlumatı əldə edən şəxsin vəzifəsi, rütbəsi, adı və soyadı əks olunur. Eyni zamanda informasiyanın əldə olunma mənbəyinin haqqında məlumatların konkretləşdirilməsi mütləq deyil, bunlar ümumi formada əks olunur. Məsələn, həyata keçirilmiş əməliyyat-axtarış tədbirlərinin nəticələrinə əsasən. Yoxlanılmamış məlumatlar haqqında cinayət işinin başlanması üçün səbəb kimi sənəd tərtib oluna bilməz. Belə ki, təcrübədə yoxlanılmamış məlumatın sonradan yoxlama zamanı təsdiq olunmaması hallarına tez-tez rast gəlmək olur.

Əməliyyat-axtarış tədbirləri nəticəsində cinayətin əlamətləri, əldə olunmuş informasiya əlavə olaraq dəqiq yoxlanılmalı, qiymətləndirilməli və bundan sonra raport tərtib olunmalıdır. Cinayətin əlamətləri haqqında əldə olunmuş informasiya o zaman cinayət təqibinin başlanması üçün səbəb olur ki, vəzifəli şəxs tam əmin olur ki, əməliyyat yolu ilə əldə edilmiş və əməliyyat materiallarında əks olunan məlumatlarda cinayətin əlamətləri vardır. Qeyri-aşkar mənbələrdən əldə olunmuş məlumatlar aşkar və qeyri-aşkar üsullarla əməliyyat-axtarış tədbirləri nəticəsində yoxlanıldıqdan sonra məlumatlar təsdiq olunduqda, cinayətin əlamətlərinin aşkar olunması haqqında raport tərtib olunur.

Əməliyyat-axtarış tədbirlərinin nəticələrinin cinayət işinin başlanması üçün səbəb qismində çıxış etməsi üçün tərtib olunmuş raport təcrübədə o zaman məqsədəuyğun və əsaslandırılmış hesab olunur ki, onun əsasında cinayət işi başlanılsın.

Cinayət işinin başlanması mərhələsinin məzmununu cinayətlər haqqında ərizə və məlumatların qəbul edilməsi, qeydə alınması, həmin məlumatların yoxlanılması və onlara baxılaraq müvafiq qərar qəbul edilməsi təşkil edir. Anonim məlumatlar cinayət işinin başlanması üçün səbəb sayılmır və ümumi qaydaya görə qeydiyyatdan keçirilmir və onlara cinayət-prosessual qaydada baxılmır. Lakin anonim ərizədə cinayət əməlinin əlamətləri haqqında məlumat olarsa, həmin ərizə əməliyyat-axtarış fəaliyyətini həyata keçirən müvafiq orqanlara göndərilir və əməliyyat-axtarış tədbirlərinin həyata keçirilməsi yolu ilə yoxlanılır.

Əməliyyat yolu ilə əldə olunmuş faktiki məlumatlar cinayət-prosessual qaydada təsdiq olunmasa, sübut kimi istifadə oluna bilməz. Belə ki, Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 144-cü maddəsinə əsasən cinayət təqibi üzrə toplanmış sübutlar tam, hərtərəfli və obyektiv yoxlanılmalıdır. Yoxlama zamanı cinayət təqibi üzrə toplanmış sübutlar təhlil olunur və bir-biri ilə müqayisə edilir, yeni sübutlar toplanır, əldə olunmuş sübutların mənbəyinin mötəbərliyi müəyyənləşdirilir.

Məcəllənin 145-ci maddəsində (Maddə 145. Sübutların qiymətləndirilməsi) qeyd edilir ki, hər bir sübut mənsubiyyəti, mümkünlüyü, mötəbərliyi üzrə qiymətləndirilməlidir. Cinayət təqibi üzrə toplanmış bütün sübutların məcmusuna isə ittihamın həlli üçün onların kifayət etməsinə əsasən qiymət verilməlidir. Məcəllənin 146-cı maddəsinə (Maddə 146. Sübutların kifayət etməsi) əsasən cinayət təqibi üzrə toplanmış sübutların kifayət etməsi dedikdə, müəyyən edilməli hallar üzrə mümkün sübutların elə bir həcmi nəzərdə tutulur ki, onlar sübut etmə predmetinin müəyyən edilməsi üçün mötəbər və yekun nəticəyə gəlməyə imkan versin.

Cinayət təqibi üzrə sübutların kifayət etməsi aşağıdakılara nail olunmasına kömək edir:

1. ibtidai araşdırmanın və ya məhkəmə baxışının məqsədyönlü aparılmasına;
2. cinayət təqibi üzrə məhkəmə perspektivinin vaxtında müəyyən edilməsinə;
3. cinayət təqibi üzrə düzgün və əsaslı qərar qəbul edilməsinə.

Sübutların toplanması prosesi informasiya daşıyıcılarının axtarışı ilə başlanır. Əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin burada əsas vəzifəsi informasiya mənbəyini, cinayətin izlərini üzərində saxlayan predmetləri və iş üçün əhəmiyyət kəsb edən digər halları aşkar etməkdən ibarətdir.

Informasiya mənbəyini və ya informasiya daşıyıcısını müəyyən etdikdən sonra istintaq və digər prosessual hərəkətlərin köməyi ilə sübutların toplanması mərhələsi başlayır. Belə məlumatlar baxış, axtarış və götürmə, poçt, teleqraf və digər göndərişlərin üzərinə həbs qoyulması, telefon danışıqlarına qulaq asılması və müqayisəli tədqiq üçün nümunələrin götürülməsi kimi hərəkətlər vasitəsilə toplanılır.

Əməliyyat-axtarış tədbirlərinin gedişində əldə edilmiş əşyalar və predmetlər cinayət mühakimə icraatında maddi sübutların formalaşması üçün əsas ola bilər. Məsələn, qeyri-aşkar formada həyata keçirilən əməliyyat-axtarış tədbirləri nəticəsində vəzifəli şəxsin rüşvət alması anını audio və videoyazıya köçürdükdən sonra onların müəyyən olunmuş qaydada müstəntiqə təqdim edilməsi yolu ilə maddi sübuta çevrilməsi üçün müvafiq texniki vasitələr tətbiq edilməklə və hal şahidlərinin iştirakı (Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsində nəzərdə tutulmuş hallarda) ilə müstəntiq tərəfindən onlara baxış keçirilməlidir. Cinayət təqibi üçün əhəmiyyət kəsb edən audio və videoyazıda əks etdirilmiş faktlar və hallar haqqında məlumatların protokolda öz əksini tapması maddi sübutun məzmununu təşkil edir. Baxış keçirildikdən sonra audio və videoyazının maddi sübut kimi tanınması haqqında qərar qəbul edilir və o, cinayət təqibi üzrə icraatın materiallarına əlavə edilir. Həmin qərarla cinayət mühakimə icraatı çərçivəsində maddi sübutların formalaşdırılması istiqamətində başlanılmış iş başa çatdırılır.

«Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanununun 16-cı maddəsində əməliyyat-axtarış tədbirlərinin nəticələrindən istifadə olunmasını istisna edən aşağıdakı hallar göstərilmişdir:

1. Əməliyyat-axtarış tədbirlərinin həyata keçirilməsi nəticəsində əldə edilmiş məlumatlar bu tədbirlərin məqsədlərinə uyğun olmadıqda, onların aşkar edilməsi və ya

hüquqi və fiziki şəxslərin əleyhinə istifadə edilməsi qadağandır («ƏAF haqqında» Qanun, maddə 16, IV hissə);

2.«ƏAF haqqında» Qanunun tələblərinə riayət olunmadan əldə edilmiş məlumatlar dərhal məhv edilməlidir («ƏAF haqqında» Qanun, maddə 16, IV hissə);

3. İnsanın şəxsi və ailə həyatına, şərəf və ya ləyaqətinə aid olan, lakin tərkibində qanunla qadağan edilməmiş hərəkətlərin törədilməsindən xəbər verən əməliyyat-axtarış tədbirləri nəticəsində əldə edilmiş məlumatlar saxlanıla bilməz və onlar məhv edilməlidir («ƏAF haqqında» Qanun, maddə 16, V hissə);

4.Açılmamış cinayətlər üzrə insanların təhlükəsizliyinə və ya istintaqa ziyan vura biləcək, əməliyyat-axtarış tədbirləri nəticəsində əldə edilmiş məlumatları yaymaq qadağandır («ƏAF haqqında» Qanun, maddə 16, VI hissə).

Şəxs haqqında xüsusi texnikanın köməyi ilə əldə edilmiş məlumat açıqlandıqda həmin şəxs bu məlumatın qanunsuz əldə edilməyinə və ya əməliyyat-axtarış tədbirinin həyata keçirilməsində xüsusi texnikanın tətbiqinə icazə alınmamasına əsaslanaraq ifadələrindən imtina və məhkəməyə şikayət edə bilər. Belə vəziyyətdə məhkəmə əməliyyat-axtarış tədbirinin həyata keçirilməsi qanuniliyini araşdırıb mübahisəli məlumatların qanuni yolla əldə edilməsini və ya hüquqi baxımdan qüvvəsiz hesab olunmasını elan edir.

NƏTİCƏ

«Əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin nəticələrindən istifadə olunması» mövzusu üzrə müzakirəyə çıxarılmış sualların araşdırılması zamanı əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin nəticələrinin anlayışı və cinayət prosesində onlardan istifadə olunmasının əsas istiqamətləri, əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin nəticələrinin təqdim edilməsi qaydaları və həddi və əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin nəticələri, cinayət təqibinin başlanılması və sübutetmə prosesində istifadə olunmasının araşdırılmasında mövzunun əhəmiyyəti və bu sahədə olan problemlər araşdırıldı.

Təbii ki, Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin və «Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında» Qanununun rəsmi şərhinin olmaması təcrübədə fəaliyyət göstərən əməkdaşlarda kifayət qədər problemlər yaradır. Bu problemlərin həlli bu qanunlara rəsmi şərhin verilməsi və əməliyyat-axtarış fəaliyyətini həyata keçirən subyektlər arasında əməliyyat-axtarış tədbirlərinin nəticələrindən istifadə olunması haqqında müvafiq təlimatın qəbul olunmasındadır.

Tərtib etdi:

«DİO-nun ƏAF» kafedrasının baş müəllimi, polis polkovnik-leytenantı

Salmanzadə Nurəddin